
Klimatske promjene i Crkva

Nekoliko je razloga zbog čega se u Europi pooštrila svijest o klimatskim promjenama. Najprije, prirodne pojave: vruće ljeto prije tri godine; uragan Katarina; porast i širenje pustinje; odumiranje vrsta, kako biljnih tako i životinjskih. Potom: izvješće savjetnika britanske vlade Sir Nicholasa Sterna; dokumentarni film *Nelagodna istina* bivšega kandidata za američkoga predsjednika Ala Gora, te nadasve nedavno izvješće međuvladine skupine stručnjaka zadužene za praćenje klimatskih promjena (IPCC), koju su 1988. osnovali Ujedinjeni narodi, a koja okuplja oko 2500 znanstvenika iz 130 zemalja. Ovome se mogu pridružiti i dokumenti Američke i Australske biskupske konferencije o globalnim klimatskim promjenama i održanju Božje zemlje te opširni dokument Povjerenstva za društvena i socijalna pitanja Njemačke biskupske konferencije o klimatskim promjenama pod vidom globalne, međugeneracijske i ekološke pravednosti.

Vrućinu smo uglavnom svi osjetili. Posljedice uragana bile su iznimno teške. Sir Nicholas Stern je problem klimatskih promjena preveo u ekonomski jezik pa su opasnosti dobile i vrlo uvjerljive, zastrašujuće svote novca. Al Gore se poslužio filmom kao iznimno snažnim sredstvom probuđivanja svijesti. IPCC je svojim stavom izrečenim u Parizu početkom veljače uvjerio i najveći dio znanstveno obrazovanih ljudi. Dok se 1996., u drugom izvješću ove skupine, govorilo kako postoji "jasni ljudski utjecaj na globalne klimatske promjene", a 2001. izricao stav da je "veći dio zatopljenja promatranoga u posljednjih 50 godina vjerojatno rezultat porasta koncentracije plinova s učinkom staklenika", ovogodišnje je izvješće konačno zbrisalo znak pitanja iza ljudskoga utjecaja na promjenu klime.

Usprkos našoj nemogućnosti da do kraja predvidimo razvoj klime i posljedice njezinih promjena, postoje podaci oko kojih više nema nikakvih dvojbi. Prva se jasnoća tiče ljudskoga udjela. Ne postoji ni jedan drugi uzrok koji bi jasnije protumačio postojeće

stanje od utjecaja što ga ima čovjek. Drugu je jasnoću izrekao glavni tajnik Ujedinjenih naroda Ban Ki-moon. On ne dvoji da su posljedice klimatskih promjena opasnije od ratova. Glavni razlog vidi u velikoj opasnosti da određena područja budu snažno pogođena sušama ili poplavama do te mjere da postanu nepodobna za ljudski život. Riječ je nadasve o siromašnim područjima Afrike. Slična opasnost dolazi od posljedica otapanja ledenih površina. To sa sobom povlači veliko pitanje pitke vode i mogućeg ugrožavanja prehrane milijuna ljudi. Iza toga se krije i dodatna opasnost ratova oko izvora energije i pitke vode.

U katastrofičnijim scenarijima cijeli bi se mediteranski bazen mogao pretvoriti u pustinju. Razlika između područja obdarenoga svim klimatskim prednostima za ljudski život i potpune pustinje u brojkama i nije velika. Riječ je o razlici od četiri do pet stupnjeva globalnoga porasta srednje temperature. Brojke su naoko male, ali one opisuju razliku između ledenoga doba i globalnoga zatopljenja. Hans Joachim Schellnhuber, ravnatelj Instituta za klimatska istraživanja u Postdamu, koga je njemačka kancelarka Angela Merkel imenovala savjetnikom njemačke vlade kaže da bi se smanjenjem temperature za pet stupnjeva ledeni pol proširio sve do Berlina, a da, s druge strane, porastom temperature od pet stupnjeva ne bismo mogli znati što bi se dogodilo, jer bismo u tom slučaju izišli izvan stanja unutar kojega je moguće misliti na stabilizaciju klimatskoga sustava. Ovakvo je stanje već ponukalo na određene odluke koje idu u prilog zaštiti klime. Australija se tako opršta od žarulja koje su trošile previše energije, a davale malo svjetlosti, a u Europi ne prestaju rasprave o izvorima energije, industriji i mogućim rješenjima zagađivanja atmosfere.

Što se mora učiniti? Naravno, to je pitanje ponajprije upućeno politici. Problem, međutim, nadilazi i kompetencije i učinkovitost pojedinačnih zemalja. Ako smo do sada bili suočeni s globalizacijom prvenstveno na ekonomskoj razini, sada smo pred planetarnim problemom globalnoga zatopljenja. Ako je globalizacija probudila strahove od gubitka vlastitoga identiteta, klimatske nas promjene prisiljavaju da zemlju na kojoj i od koje živimo gledamo drukčijim očima. Ne više iz perspektive vlastitoga jezika, naroda i položaja, nego iz perspektive opstanka ljudskoga života.

Hans se Jonas koncem sedamdesetih godina u *Principu odgovornosti* pozvao na heuristiku straha, dajući prednost lošijim predviđanjima. Strah je oduvijek bio pokretačka snaga za bijeg i obranu u trenucima opasnosti. Strah, međutim, nije dobar savjetnik. U strahu su, veli se, velike oči. One ne vide bolje. One vide iskrivljeno. Povećana opasnost kroz prestrašene oči može navesti

na pogrešne reakcije ili čak na zatvaranje očiju. Nama je, međutim, potrebno razumjeti postojeće stanje i mijenjati svijest o vlastitom odnosu prema svijetu.

Upravo se u tom sastoji i mogući doprinos Katoličke crkve. No, još ne postoji niti jedna papinska enciklika o ekološkim pitanjima. Ekološka problematika, za razliku od socijalne, još uvijek nije zajedničko dobro učiteljstva, teologije, pastoralnih djelatnika i vjernika. Problemi održiva razvoja, socijalne pravde, gospodarstva i uopće odnosa prema okolišu nisu u Katoličkoj crkvi dozreli do jasnoga stava. Bilo bi moguće istražiti kako je u vjeri došlo do zaborava odnosa prema stvorenju. Tko god poznaje snagu Katoličke crkve, kako onu iznutra, od koje sama živi, tako i onu koju ima u društvenim odnosima, lako može uočiti kako je Crkva na području ekologije iza svojih mogućnosti, najprije u svom vlastitom djelovanju i svijesti, a potom i u radu na prevođenju moralne svijesti o ekološkim problemima u lobiranje za siromašne žrtve klimatskih promjena i skrbi oko međugeneracijske pravednosti.

Zbog toga su dokumenti Američke i Njemačke biskupske konferencije važni. Američki biskupi polaze od vjerničkog stava izrečenog u psalmu 24. "Gospodnja je zemlja i sve na njoj". Sve stvorenje, cijelu mrežu života bez kojih ni čovjek ne bi mogao postojati, Bog vidi kao "veoma dobro". Odgovor na klimatske promjene znak je poštivanja Božjega stvorenja. Cilj tog dokumenta iz 2001. je izlaz iz prevelike polarizacije u raspravama i poticanje drukčijega dijaloga, ali nadasve traženje suglasja oko zajedničkoga dobra i davanje glasa siromašnima, slabima i ranjivima. Ovaj dokument dovodi u bliski odnos znanstvene spoznaje i krepost razboritosti. Osim društvene razboritosti u odlukama i djelovanjima, američki biskupi, oslanjajući se na vjeru iz koje izlazi jasan zahtjev za očuvanjem stvorenja, ističu sustezanje i umjerenost u upotrebi materijalnih dobara, potrebu promjene načina života i obnovu osjećaja za žrtvu. Vrlo jasno se ističe odgovornost za generacije koje tek dolaze i solidarnost sa siromašnima.

Dokument povjerenstva Njemačke biskupske konferencije, oslanjajući se na stav iz *Kompendija socijalnoga nauka Crkve* po kojem je klima "dobro koje se mora čuvati" u prvi plan stavlja pravednost. Pitanje klimatskih promjena pitanje je globalne, međugeneracijske i ekološke pravednosti. Kršćanska je vjera nespojiva s nepravdom. Zato su u pitanje stava prema klimatskim promjenama utkani temeljni etički stavovi. Odgovornost prema stvorenome, shvaćanje čovjeka kao slike Božje, solidarnost sa siromašnima i žrtvama klimatskih promjena, pitanje spremnosti na promjenu mišljenja i obraćenja, kao i pitanje pravednosti, koja se

odnosi na buduće generacije. Sva ta pitanja nailaze i na veliki otpor koji je iznimno teško prevladati. Riječ je o otporu onih koji “gledajući ne vide i slušajući ne čuju i ne razumiju” (Mt, 13, 13). Dolazi nadasve iz činjenice da su klimatske promjene brže od probuđivanja ekološke svijesti, porasta znanstveno-tehničkih kompetencija i oblikovanja političke volje za učinkovitim djelovanjem.

Budući da uzroci i posljedice klimatskih promjena nisu ravnomjerno raspoređeni, dokument ističe dva principa. Najprije princip uzročnosti, po kojem težinu posljedica treba snositi onaj tko je odgovoran za njih, a potom i princip skrbi, kojim se valja ravnati pri donošenju odluka tako da se smanjuju štete i štite prirodni životni temelji vodeći računa o generacijama koje dolaze.

Pravednost se, kao kršćanski moralni kriterij održiva razvoja, tiče odnosa bogatih zemalja sjevera i siromašnih zemalja juga, bogatih i siromašnih unutar jednoga naroda, međugeneracijskih odnosa kao i odnosa čovjeka prema prirodi. Zauzimanje Katoličke crkve obuhvaća ukorijenjenost odgovornosti za stvoreno u njezinu služenju, naviještanju i liturgiji, odlučno zauzimanje za promjenu političkoga okvira, gospodarskoga i društvenoga djelovanja u korist zaštite klime te poticanja i podupiranja praktičnih inicijativa za djelovanje u korist zaštite klime.

Kad se čovjek nađe pred tako velikim problemom kao što je globalno zatopljenje, postoji opasnost pada u malodušje. Što god da pojedinac učini, sve je nedovoljno. Čak su i pojedine države u sličnoj nemoćnoj situaciji. No, probuđena svijest o opasnostima koje se kriju iza klimatskih promjena pokazuje kako je važno da probuđenost zahvati što dublje i što šire. Ona se najbolje pokazuje u malim, svakodnevnim odlukama.

Kada je Platon razmišljao o čovjeku koji bi bio pogodan voditi poslove zajedničkoga dobra, onda mu je bilo jasno da to ne može netko tko prije toga nije uspio uvesti reda u vlastiti život. Onaj kim vladaju strasti i požude, a ne razum i red u javni bi život i poslove od zajedničkoga interesa unio nered svoje duše. Slično je i u odnosu prema našem utjecaju na klimatske promjene. Obračanje pozornosti na vlastiti odnos prema okolišu možda i nema izravni i važan učinak na klimu, ali pridonosi probuđivanju i proširenju svijesti odgovornosti i pravednosti. Bez nje i bez preuzimanja odgovornosti za stvoreno postaje sve teže imati mirnu i čistu vjerničku savjest. Dobar bi test o trenutnom stanju svijesti odgovornosti vjernika, kako na pojedinačnoj razini tako i na razini zajednice, moglo biti pitanje: koje mjesto u svijesti grešnosti zauzimaju grijesi prema okolišu?

Ante Vučković